

Stručni članak
UDK 378.147.111:378.4(73):811.163.42*243

Primljen 14. 09. 2006.
Prihvaćen 13. 10. 2006.

O JEDNOME LEKTORATU IZ PERSPEKTIVE DVAJU LEKTORA¹

Vlatka Štimac, Blaženka Martinović*

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Filozofski fakultet, Pula

U radu se predstavlja lektorat u Bloomingtonu (*Campus Bloomington*, Sveučilište u Indiani, SAD) na kojemu su autorice boravile od rujna 2003. do svibnja 2005. kao lektorice hrvatskoga jezika. Veći se dio rada odnosi na pitanja sveučilišne nastave hrvatskoga kao stranoga jezika i pitanja učenja/usvojenosti hrvatskoga jezika u iseljenika (zanemarivanje usvojenoga prvoga jezika (hrvatskoga), nakon usvojenoga drugoga jezika (engleskoga)). S obzirom na te činjenice, daje se i pregled najčešćih pogrješaka (od interferencijskih do razvojnih) onih kojima je hrvatski jezik strani i onih koji su dvojezični (u ovome je slučaju riječ o suptraktivnoj dvojezičnosti).

Ključne riječi: lektorat, hrvatski jezik, materinski jezik, strani jezik, drugi jezik, jezična kompetencija, komunikacijska kompetencija, interferencijske pogriješke, razvojne pogriješke

UVOD

U radu se predstavlja lektorat u Bloomingtonu na Sveučilištu u Indiani u Sjedinjenim Američkim Državama (*Campus Bloomington, Indiana University*) na kojemu su autorice boravile od rujna 2003. do svibnja 2004. te od rujna 2004. do svibnja 2005. godine. Radile su kao lektorice hrvatskoga jezika na *Odsjeku za slavenske jezike i književnosti (The Department of Slavic Languages and Literatures)* koji je utemeljen još 1947., a danas nudi sljedeće smjerove: ruski jezik, bosanski/hrvatski/srpski (*Bosnian/Croatian/Serbian*), češki, poljski i rumunjski (na tome Odsjeku u sklopu slavenskih jezika) te u ljetnome tečaju slovenski, makedonski i bugarski jezik. Sveučilište u Indiani nudi također magistarski i doktorski studij slavenskih jezika. Od 1950. ljeti se mogu pohađati intenzivni tečajevi (*Summer Workshop in Slavic, East European, and Central Asian Languages – SWSEEL*) među kojima se može odabrati i hrvatski (početni i srednji stupanj) te se u osmotjednim ljetnim sesijama može završiti jedna godina studija. Kolegij obično predaju lektori s različitih američkih sveučilišta (koji nisu nužno izvorni govornici) ili gosti predavači.

Osim *Odsjeka za slavenske jezike i književnosti* za promicanje kulture i jezika zaslužan je i *Ruski i istočnoeuropski institut (Russian and East European Institute – REEI)* koji organizira mnoga zbivanja: goste predavače, predstavljanje knjiga, filmske projekcije,

* Vlatka Štimac, Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, Zagreb, e-mail: vlatka.stimac@lzmk.hr

* Blaženka Martinović, Filozofski fakultet, Pula, e-mail: bmartino@ffpu.hr

pedagoške radionice, glazbena zbivanja te tjedna neformalna druženja (*weekly language tables*). Lektorat ima najnoviju literaturu iz jezikoslovne i književnoznanstvene kroatistike, ali i djela o hrvatskoj povijesti, umjetnosti i kulturi uopće te druga nastavna pomagala.

O NAZIVU I POLOŽAJU HRVATSKOGA JEZIKA NA LEKTORATU U BLOOMINGTONU

Položaj hrvatskoga jezika i hrvatskih lektora u inozemstvu živa je i aktualna tema koja je našla svoje mjesto i u *Izjavi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti o položaju hrvatskoga jezika*, prihvaćenoj 23. veljače 2005. godine. Iz nje navodimo dio za koji smatramo da je važan i za lektorat u Bloomingtonu:

«Treba nastojati da lektorati u svijetu budu hrvatski, za hrvatski jezik, književnost i kulturu uopće. Ipak, znamo da su tu mogućnosti ograničene. Prvo, zbog sveučilišne autonomije, novčanih prilika, a i svijesti pojedinih kolega profesora. Stoga će biti najlakše pomagati onim kolegama slavistima koji stručno zastupaju gledište da je hrvatski jezik poseban književni i standardni jezik. Negdje će biti moguće uspostaviti trajne hrvatske lektorate, ili čak katedre i odsjeke, bilo u skladu sa željama na nekom sveučilištu, bilo na osnovi recipročnosti, bilo na osnovi sufinanciranja s hrvatske strane. Drugdje će biti moguće postići barem da se naizmjenice primaju hrvatski lektori u smjeni sa srpskima, ili/i drugima. A svugdje treba nastojati jezikoslovnim i pravnim argumentima postići da se pojmovno razlikuje hrvatski jezik (kao književni i standardni jezik) od srpskoga, kao i od bošnjačkoga i crnogorskoga (u mjeri u kojoj su se standardizirali).»²

Položaj kroatistike na Sveučilištu u Indiani uvjetovan je također sveučilišnom autonomijom i novčanim (ne)prilikama. Upravo su praktični i ekonomski razlozi zašto se hrvatski jezik predaje zajedno sa srpskim (i bosanskim u ljetnome intenzivnom tečaju). Na taj je način nastavu lakše i jeftinije organizirati za ionako često mali broj studenata (u tome dijelu SAD-a uglavnom srpskoga podrijetla) nego održavati odvojena predavanja na hrvatskome, srpskome, a i bosanskome. Voditelji studija stoga se u novije vrijeme nerijetko utječu terminološkoj trijadi: hrvatski/srpski/bosanski (ili kojim god drugim redoslijedom). Uza sve, ne smije se zaboraviti činjenica kako su mnogi i dalje uvjereni da je naziv srpskohrvatski opravdan i terminološki i znanstveno (lingvistički) i politički (unatoč *Promemoriji o hrvatskome jeziku* Matice hrvatske iz 1995. i Akademijinoj izjavi *Hrvatski jezik – poseban slavenski jezik* iz 1996. u kojima se upozorava na samostalni hrvatski jezik, a izjave su bile namijenjene upravo političkim, znanstvenim i kulturnim međunarodnim ustanovama, posebice inozemnim slavistima).

Problem je svakako i u tome što lektorati u Sjedinjenim Američkim Državama nisu ravnomjerno raspoređeni, primjerice, samo su dva lektorata: u Indiani i u Iowi. Studentima se predaju obje književnosti (hrvatska i srpska) i oba jezika, a o interesima predavača i studenata (ovisno i o njihovu podrijetlu) ovisi hoće li to biti hrvatska ili srpska katedra. Iako sadržaj kolegija može ići u korist hrvatskomu, ne smije se zanemariti naziv kolegija. Na službenim je mrežnim stranicama zasjad kolegij sa srpskim jezikom u prvome dijelu naziva:

- S101/S501 – *Elementary Serbian & Croatian I*
 S102/S502 – *Elementary Serbian & Croatian II*
 S201/S503 – *Intermediate Serbian & Croatian I*
 S202/S504 – *Intermediate Serbian & Croatian II*³.

STRUKTURA STUDENATA

Sveučilišna nastava hrvatskoga jezika u Bloomingtonu odnosi se na učenje hrvatskoga kao stranog jezika te, kod manjega broja studenata, na metodološka pitanja učenja hrvatskoga u djece iseljenika koja su zanemarila prvi jezik (hrvatski, odnosno srpski) nakon što su usvojila drugi jezik (engleski). Ovaj potonji slučaj nazivamo *suptraktivnom dvojezičnošću*: stupanj usvojenosti prvoga jezika niži je od stupnja usvojenosti drugoga.

Studente na lektoratu u Bloomingtonu možemo podijeliti na:

- **početnike bez ikakva prethodnog dodira sa slavenskim jezicima** (riječ je o učenju hrvatskoga jezika kao stranoga)
- **početnike koji već poznaju jedan slavenski jezik, najčešće ruski** (također je riječ o učenju hrvatskoga jezika kao stranoga)
- **početnike koji su bili u dodiru s hrvatskim (srpskim) jer je jezik njihovih predaka, ali ga ne govore**
- **polaznike kojima je jezik lektorata materinski, ali ne vladaju njegovom normom** (jezik rabe samo u obiteljskoj komunikaciji, služe se nekim od varijeteta s primjesama anglizama).

Jezični se razvoj posljednjih dviju skupina može prikazati na sljedeći način:

DOB	JEZIK A (hrvatski jezik)	JEZIK B (engleski jezik)	USVAJANJE/UČENJE
1. – 3. god.	+	–	jednojezično prvo usvajanje
3. – 6. god.	+	+	usvajanje drugoga jezika – bilingvizam
od 6. god.	–	+	zanemarivanje prvoga jezika
nakon puberteta	+		učenje jezika u odraslih (ponovno vraćanje na zanemareni prvi jezik)

NAČINI I METODE RADA

 Kolegij upisuju, dakle, studenti različitih (standardnih) jezika kao materinskih (hrvatski/srpski/bosanski) te studenti različitih interesa pa se s obzirom na to lektori moraju posebno didaktički/metodički pripremiti. Načini pristupanja takvim raznovrsnim grupama prepušteni su promišljanju lektora. Mnogi lektori mogu ponuditi teorijsko poznavanje više standardnih jezika, no rijetki su jezično-komunikacijski kompetentni za posredovanje u učenju obaju/triju standardnih jezika. Broj studenata srpskoga podrijetla veći je od 50% pa bi i u njihovu interesu bilo razdvojiti lektorat na lektorat hrvatskoga jezika i lektorat srpskoga jezika. Lektor „nameće“ svoj standard, a time umanjuje aktivno učenje drugih jezičnih standarda na lektoratu. Studenti hrvatskoga podrijetla i oni koji se opredjeljuju za učenje hrvatskoga jezika time su u prednosti jer su lektori redovito iz Hrvatske.

Svim je studentima ponuđeno teorijsko poznavanje više standardnih jezika te rad na tekstovima različitih funkcionalnih stilova na hrvatskome, srpskome i bosanskome jeziku. Studenti trebaju poznavati razlike te ovladati specifičnostima standarda za koji se opredijele. U nastavi smo se koristile komunikacijsko-kontrastivnim pristupom: nakon što je svladano slušanje, govorenje, čitanje i pisanje, slijedi kontrastivni pristup, u našem slučaju pojedinih južnoslavenskih standardnih jezika s engleskim, ali i međusobno. Mali broj studenata (od 5 do 10) omogućuje individualan rad te se različitim skupinama studenata različito pristupa.

RAZINE UČENJA

U učenju jezika najčešće se javlja prijenos jezičnih osobina, sposobnosti i navika jednoga jezika u drugi (interferencija). Za odnos hrvatskoga i engleskoga jezika specifična je nulta interferencija jer to nisu (tipološki) srodni jezici (npr. engleski jezik ima član koji hrvatski nema, a hrvatski ima glagolski vid koji engleski jezik nema). Stoga se više griješi u početnome stupnju nego što bi se griješilo u učenju (tipološki) srodnih jezika (npr. flektivnih).

Na početnome stupnju učenja hrvatskoga jezika više je interferencijskih pogrešaka (*transfer errors*), primjerice *Pitala sam ga ako će doći.*, a manje je razvojnih pogrešaka (*developmental errors*), kao što su: *vikati – vikam; pisati – pišam* itd. Utjecaj J1 na JS na srednjemu je stupnju na srednjoj razini učenja jezika, to jest *međujezična gramatika (interlanguage grammar)* ima istu razinu interferencijskih i razvojnih pogrešaka. Na srednjoj se razini učenja jezika i gotovo u svih kategorija studenata javljaju sljedeće interferencijske i analogijske pogreške:

- ▶ padeži: primjerice zamjena akuzativa i nominativa množine: *ja sam vidio moji rođaci, razumijem svoji prijatelji*; vezivanje pojedinih prijedloga uz određeni padež, npr. prijedlog *u* – uz lokativ: *torbu treba staviti u sobi*
- ▶ sročnost:
 - između atributa i subjekta: *šumski životinje su plahe; brazilski kava je*

odlična; afrički vrućina; londonski magla; praški ljeto

– sročnost između subjekta i predikata: *djeca su rekli*

- ▶ glagoli prvog razreda prve vrste, npr. glagol *jesti*: *jedili smo puretinu, jeseo sam puretinu*; glagoli šeste vrste – glagoli koji infinitivnu osnovu tvore morfima *-ova-*, *-eva-*, *-iva-*, a prezentsku morfom *-u-*: *oni prijateljevaju već dugo, trener smiriva svoje igrače, vi umirivate moju djecu*
- ▶ glagolska rekcija i povratni glagoli (interferencija): *spremam za ispit; osjećam se (I feel) da je dosad sve bilo u redu*
- ▶ komparacija pridjeva (analogija): *mršav – mršavlji, vitak – vići*
- ▶ prijedlozi: *u festivalima, na petak...*
Zgrada je okružena od ulica. Moji prijatelji od Makedonija.
- ▶ red enklitika (interferencija)
Recite mu da trebam ga.; Sreo je pokraj ga svoje kuće.
- ▶ ponavljanje osobnih zamjenica (manjak komunikacijske kompetencije)
Ja čitam knjigu. Oni pišu pismo. Vi vjerujete u prijateljstvo.
- ▶ doslovan prijevod: *to take a bus – uzeti autobus...*

Na naprednome stupnju niska je razina i jednih i drugih pogrješaka.

Suptraktivno dvojezični studenti dosežu srednji stupanj znanja na kojemu dolazi do *fosilizacije* (što znači da na tome srednjem stupnju i ostaju). Premda žele dobro naučiti (odnosno biti *good language learners*), to jest koristiti se jezikom u stvarnim komunikacijskim situacijama, njihova se *međujezična gramatika* više ne mijenja i ne razvija: pod utjecajem su inačice iseljeničkoga hrvatskoengleskoga (engleskohrvatskoga). Interferencijske su pogrješke u takvih studenata na srednjemu stupnju (npr. položaj enklitika), a razvojne (učinjene analogijom) na visokome stupnju. Za njih je specifična integrativna motivacija (*integrative motivation*): oni se žele što bolje uklopiti u društvo iz kojega potječu. Time lako postižu fluentnost, ali se pogrješke teže ispravljaju (*relearning*). Oni koji uče hrvatski jezik kao strani brže napreduju od početnoga do visokoga stupnja, a više interferencijskih pogrješaka imaju na početku učenja. Za neke je od njih specifična tzv. *instrumentalna motivacija (instrumental motivation)* – hrvatski je jezik strani jezik koji moraju položiti da bi dobili određen broj bodova i ta im motivacija donosi visoki postotak prolaznosti na testovima.

BUDUĆNOST LEKTORATA

U budućnosti valja razmisliti o tome da se studij hrvatskoga jezika na stranim lektoratima ojača slanjem hrvatskih lektora, poznavatelja hrvatskoga jezika, književnosti, kulture i povijesti, i u ljetnome intenzivnom tečaju. Na Sveučilištu u Indiani hrvatska se književnost

i kultura studiraju zasad zajedno s južnoslavenskima (*Literatures and Cultures of the South Slavs*). Otvoreno pitanje lektorata u Bloomingtonu još je uvijek dvodijelno/trodijelno ime kolegija, ali to više nije lingvističko već političko pitanje.

LITERATURA:

- Cook, V. (2001/2003). *Linguistics and Second Language Acquisition: One Person with Two Languages*. U: Aronoff, M. i Rees-Miller, J. (ur.). *The Handbook of Linguistics* UK i USA: Blackwell Publishing, 488 – 511.
- Izjava o položaju hrvatskoga jezika (2005). Zagreb: HAZU., <http://www.hazu.hr/Hrv.%20jezik.pdf> (10. 10. 2005.)
- O'Grady, W., Dobrovolsky, M., Katamba, F. (2003). *Contemporary Linguistics – An introduction*. United Kingdom: Longman, Pearson Education.
- Požgaj Hadži, V. (1998). Jezična norma u sveučilišnoj nastavi hrvatskoga jezika kao stranog – sociolingvistički uvjeti. U: Pritchard, B., Badurina, L., Stolac, D. (ur.). *Jezična norma i varijeteti*. Zagreb–Rijeka: HDPL, 435 – 447.
- Požgaj Hadži, V. (2002). *Hrvaščina in slovenščina v stiku – Hrvatski i slovenski u kontaktu*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Smolić, M. (1998). Jezična norma između sustava i komunikacije. U: Pritchard, B., Badurina, L., Stolac, D. (ur.). *Jezična norma i varijeteti*. Zagreb–Rijeka: HDPL, 495 – 503.
- Staničić, V., Ljubešić, M. (1994). *Jezik, govor, spoznaja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Bilješke

¹ Članak je izložen na skupu Hrvatski kao drugi i strani jezik 14. listopada 2005. u Zagrebu.

² Izjava o položaju hrvatskoga jezika (2005), Zagreb, HAZU. Elektronički dokument: <http://www.hazu.hr/Hrv.%20jezik.pdf> (10. X. 2005.)

³ Od 2002. postoji i treći stupanj, Advanced Serbian & Croatian, no još uvijek nije na mrežnim stranicama ponuđen opis kolegija.

ON ONE UNIVERSITY LANGUAGE COURSE FROM THE PERSPECTIVE OF TWO LANGUAGE INSTRUCTORS

Summary:

This paper presents the university Croatian language course at the Bloomington campus of Indiana University where the authors of the paper acted as Croatian language instructors from August 2003 to May 2004 and August 2004 to May 2005. The major portion of the paper deals with the Croatian language teaching and how Croatian language is acquired by the students of Croatian origin, since the majority of them have little or no knowledge of the Croatian language, and are native speakers of English. In this paper we provide a list of the most frequent errors (from interferential to developmental) that students of Croatian origin make at different levels of language acquisition, as well as the information on the most frequent errors made by bilingual (Croatian-English) students.

Key words: university language course, Croatian language, mother tongue (native language), foreign language, second language, linguistic competence, communicative competence, interferential errors, developmental errors